

GYÓGYPAEDAGOGIAI SZEMLE

Siketnémák, vakok, hülyék, gyengeelméjűek, dadogók és hebegők oktatásával foglalkozók
SZAKKÖZLÖNYE.

Előfizetési ára:	Szerkesztik és kiadják:	Megjelenik minden
Egész évre . 8 korona	NÉMETH LÁSZLÓ	hónap elsején 1 ívnyi
Fél évre . 4 „	és	terjedelemben
Negyed évre . 2 „	VÁRADI ZSIGMOND.	

Szerkesztőség és kiadóhivatal: VIII. ker. Rökk Szilárd-utca 10. szám.

A lap tartalmáért felelős: NÉMETH LÁSZLÓ.

I. évfolyam.

Budapest, 1899 február 8-án

1. és 2. szám.

Tartalom: Előszó. — A siketnéma-oktatás tantervügye: Borbély Sándortól. — A siketnémák hangos beszédének reformja: Schäffer Károlytól. — Külön intézetek a siketnémafiúk és siketnéma leányok számára: Taritzky Ferencztől. — A hülyeség mibenléte: Berinza Jánostól. — A látó és vakgyermekek szüleihez: németből átdolgozta Pivár Ignác. — A dadogás kezelése: francziából fordította Dr. Szabó Sándor. — Tanulmány Ausztria és Németország néhány nevezetesebb intézetéről: Eliás Jakabtól. — Hírek. — Vegyesek. — Szerkesztői üzenetek

Előszó.

Az 1898. év elmultával gyógypaedagógiai oktatás-ügyünk szaklap nélkül maradt.

A „Magyar Gyógypaedagógia“ mint az 1898. év december havában kiadott füzetből olvashatjuk: „különböző okok miatt egyelőre“ megszűnt.

A „Kalauz“ pedig, a mely csak a siketnéma-oktatás-ügynek volt szaklapja, már régebben irányt változtatván, mint ilyen, nagyrészen ez ügynek is megszűnt szaklapja lenni. E körülmény arra indított bennünket, hogy fejlődésnek induló ügyünk szolgálatára és a szakférfiak szellemi kapcsául egy lapot indítsunk.

Régi óhajunkat valósítjuk meg különben, mert fejlődő ügyünknek előbbvitelére mindig oly lapnak szükségét éreztük, mely nem csak egyeseknek, hanem a gyógypaedagógiai oktatásügy terén működő összes kartársaknak organuma legyen.

Ezen elvünkéből kifolyólag lapunknak céljául az egyesült erővel való munkásságot tűztük ki.

Bizalommal fordulunk azért kartársainkhoz, hogy jóakarató szándékunkban segítségünkre legyenek.

A kartársi szeretet és egymás munkájának becsülete legyen mindnyájunknak jelszava.

Őszinte örömünknek adunk kifejezést, hogy kartársainkba vetett bizalmunk mindjárt felhívó szónkra viszhangra talált. Kartársaink ugyanis, a legszivesebben ígérték meg közreműködésüket. Nyolcz intézet igazgatója közül, kiket lapunknak szellemi támogatására kértünk fel, heten ajándékozták meg első számunkat egy-egy dolgozattal,

E kitünő bizalmat köszönjük s ajánljuk érte a közügy iránti önzetlen szolgálatunkat. Isten velünk!

Budapest, 1899. február 1.

A szerkesztőség.

A siketnéma-oktatás tantervügye.

A minister úr abból az okból, hogy a siketnéma-iskoláknak és intézeteknek még mindig nincs általánosan elfogadott, egyöntetű tanterve, szükségesnek látta, hogy egy nemrégiben kiadott rendeletével e hiányon segítsen. Felszólította ugyanis az összes iskolák és intézetek igazgatóit, hogy tantestületeik közreműködésével egy oly tanterv megalkotásáról gondoskodjanak, mely hivatva legyen az összes hazai intézeteknek zs'nórmértékül szolgálni.

Hogy e hiányt régóta érezzük, mindenki mondja; hogy e százados hiány pótol tassék, mindenki óhajtja; s hogy a lehetőség most meg van reá, mindenkinek örömmel kell üdvözölnie. Itt van tehát az alkalom arra, hogy a kiben csak van akarat: közkincscsé tehesse eszméit, s a ki valóban az ügyet akarja szolgálni: ez általánosan fontos kérdés megvitatásánál egyedül nemes ambíciójától indítatva be is bizonyíthassa azt. És én nem kétlem, hogy a t. kartársak közül egy is elmaradna e nemes versenyből, midőn arról van szó, hogy a kidolgozandó tantervnek a jelenlegi taneredmény fokozására kell biztosítékokat nyújtania.

Annak előrebocsátása után, hogy a legjobb tanterv a munkáját értő tanítónak fejében, s a lelkiismeretesnek szívében van meghatározottabban beírva: nem tagadhatjuk azt sem, hogy egy oly meghúzott zsinórmértékre mindnyájunknak szüksége van, mely megszabja egyfelől, hogy mit lehet követelnie az egyik félnek s meg másfelől, hogy mit kell elérnie a másiknak.

Mert azt talán szükségtelen is élesebben jeleznem, hogy a tanításra kötelezett anyagnak oly határozatlan formában való körülírása, mint pl. jelenleg is van, tág tért engedhet a lelkiismeretlenség-

nek, miközben a tanítási eredmény csekélyebbé és csekélyebbé lenni meg nem szűnik.

Tapasztalatainkból okulva, azt hiszem fölösleges a további ilyenmű indokolás.

A nélkül tehát, hogy a napirenden levő tantervre vonatkozólag igénytelen vélekedésemet részletesen kifejteni akarnám, s ezzel mintegy hivatlanul irányt kívánnék jelölni, — alkalomszerűnek és szükségesnek találok, hogy most, midőn a tantervkészítésnek még csak előmunkálatainál vagyunk, e fontos ügyben a kollegák szíves figyelmét egy-pár kérdésre felhívjam. Ugyanis:

① Megvalósították-e a siketnéma-oktatás azon első rendű és legfőbb célját, melyet önmagunknak kötelességül, másoknak pedig tájékoztására kitűztünk?

Ennek keretén belül az első négy-öt osztályban elértük-e azon általánosan köztudatunkba fogadott célt, hogy a beszéd készséget és képességet illetőleg a 6 éves korig terjedő családi iskolát pótoljuk?

Ha ez utóbbit elértük, mi annak az oka, hogy a felső 3—4 osztály a beszéd készségben, terjedelemben és hangtisztaságban megfelelő arányos haladást nem mutat fel?

Ha pedig nem valósítottuk meg, melyek volnának azon irányelvek és részletes útmutatások, melyeknek segítségével a siketnéma-oktatás az igazi célja felé visszatereltetnék?

Közelebről: Indokolt-e eléggé azon eddigi tananyag-beosztás és eljárási módozat, hogy t. i. a beszédre szomszédos II., III., IV. stb. osztályu gyermekeket egy-egy tárgynak (palatábla, vonalzó, asztal stb.) többé-kevésbé részletes leírásával tanítjuk beszélni, holott (a családi iskola inkább, s talán egyedül szolgálhatna nekünk — a nyelvvalakok megfelelő közlése mellett — mintául?

2. Mi tulajdonképen annak, az alsó osztályokban önálló tárgyként szereplő *szemléleti nyelvoktatásnak* célja és módszeres alkalmazása? — A népiskolai *beszéd- és értelem-gyakorlatoknak* megfelelő tantárgy-e ez a cél, nyelvanyagot stb. illetőleg?

A népiskolai értelemben vett és alkalmazott *beszéd- és értelem-gyakorlatok* melyik osztályban léphetnek fel iskolánkban először, ha azt akarjuk, hogy megfelelő hasznát is lássuk?

3. Mily arányban van a tárgyismeret és kifejezési képesség a siketnémánál

- a) a belépés idején;
- b) az iskoláztatás további évei alatt, és
- c) a kilépés idején?

A Hill—Sägert-féle általánosan elfogadott legjobb beszéd-tanítási módozat megvalósítására mily viszonyban legyen az alaki és tárgyi ismeret és a kettőnek tanítási módozata? Nemkülönben a nyelvtani részből mennyi kívánatos, hogy a gyakorlati és mennyi, hogy az elméleti ismeret körébe essék.

4. Az olvasókönyv lehet-e a beszédtanítás központja?*) és melyik osztályban indokolt annak mérsékelt használata?

5. Mily beosztású legyen a szóban levő részletes, vagy általános tanterv, hogy ez az alkalmosságokra alapított egyedül helyes tanítási módot ne gátolja, mindazáltal a beszéd elsajátítására szükséges nyelvformáknak a felhasználhatóság s a gyakorlati hasznosság sorrendjében megállapított tanítását és begyakorlottságát biztosítsa?

Ha a tanterv-készítésnél szembeötlő sok kérdés közül e néhány legfontosabbnak mélyére ereszkedünk s a feleleteket — az eddigi gyakorlattól eltérőleg — nem annyira az idegen — noha tiszteletreméltó, jeles emberekre való *felelősségnélküli hivatkozással* adjuk meg, mit inkább: általános szakismereteinket felhasználva, nyelvünk eredeti sajátosságainak tekintetbe vételével szerény bár, de önálló felfogással magunk tapasztalataiból felelünk meg e kérdésekre: sokkal értékesebb dolgot végezzünk, mintha esetleg N. N. szaktekintélyt talán szószerint idézzük is.

Azon biztató reményben, hogy kollégáim között többen vannak, kik feltett nyílt kérdéseimet ez időszerint indokoltaknak tartják s szerény vélekedésemben osztozkodnak, azokat tárgyilagos megszívlelésre újlag is ajánlom.

Borbély Sándor.

A siketnémák hangos beszédének reformja.

A siketnémák oktatásának legfontosabb, de egyszersmind legnevezetesebb célja a hangos beszéd elsajátítása, mert ezáltal képesekké tesszük e szerencsétleneket gondolataiknak emberi módon való kifejezésére, halló és beszélő embertársaikkal való érintkezésre; képesítjük továbbá őket a gyakorlati életben minden lényhez méltó megélhetésre; megadjuk nekik az ember legkiválóbb, legnemesebb képességét: a beszélő képességet; szóval: *Emberekké tesszük őket.*

Minél jobban sikerül e nemes cél elérnünk, annál közelebb hozzuk a szegény siketnémákat a társadalomhoz, melynek hasznos tagjaivá lenni nekik is joguk van; őket arra képesíteni pedig nekünk emberi és hazafiúi kötelességünk.

Ebből logicaill azon conclusióra jutunk, hogy a siketnémák oktatásával minden lehető fel kell használnunk, hogy a szerencsétlenekkel első sorban az élő nyelvet, a *hangos beszédet* elsajátíttassuk.

Erre az egyedüli eszköz: a helyes módszer.

Ha rövid visszapiillantást vetünk az eddig alkalmazott és még most is alkalmazásban levő módszeres eljárásra, bizony azt kell constataálnunk, hogy e tekintetben nagyon is eltérők voltak a

*) Azon a nem siketnéma paedagogusok rég tul vannak, hogy tudniillik: *nem* Ső.

szakemberek nézeti. A siketnéma oktatás nem igen egyöntetű, a nézetek most is eltérők, bár igen nagy haladást is észlelhetünk e téren.

Az egyöntetűség hiányának természetes következménye a siker nagy eltérésében mutatkozik, holott jóakarat és meggyőződésben nem volt hiány.

Rége a jel nyelv, még pedig a fásasztó betű, majd pedig a művészi jelnyelv képezte azon boldogító eszközt, mely által a siketnémákat a teljes szellemi sötétség nyomasztó állapotából legalább némileg megmenteni igyekeztek; ezt felváltotta az előbbinél jobban megfelelő írási nyelv, majd pedig a némileg hangos beszéd, sőt itt-ott mind a három is divatos volt, míg végre a hangos beszéd hathatósabb alkalmazása jutott diadalra.

Noha jelenleg — hála a Mindenhatónak — a hangos beszéd elsajátítása, a jelszó és annak minél fényesebb eredményre emelése minden szakember főtörekvése, mégis a leghatározottabban kell constátálnom, hogy a siketnémák oktatásánál még mindig nagy bénaság észlelhető e tekintetben.

Es minek tulajdonítható ez? Egyrészt a sokféleségnek, másrészt pedig az insequentianak.

Sokfélélt tanítani ott, a hol a legfontosabb, a hangos beszéd hiányzik, az szerény nézetem szerint legalább is — gyengén legyen mondva — didaktikai hiba. Még nagyobb bűn a következetlenség, melyvel biztos alapot teremteni és azt szilárdítani teljes lehetetlenség. Ebből világosan kitűnik, hogy egyrészt egyszerűsítsük, illetve csoportosítsuk a tananyagot olyformán, hogy a sokféleséget általában kiküszöböljük, másrészt pedig következetesen törekedjünk a főcél felé: a hangos beszéd beható tanítására oly módszer alapján, mely az eredményt leginkább biztosítja.

Mint minden tanításnál, úgy itt is érvényre juttatandó azon helyes didaktikai elv: *„Az oktatás legyen természetszerű!”*

A most alkalmazásban levő módszer nézetem szerint nagyon is vét ezen fontos elv ellen és pedig azért, hogy az amúgy is eléggé fásasztó hangfejlesztéssel párhuzamosan jár az írás tanítása is.

Ez nem természetszerű, de nem is célszerű, sőt a későbbi sikeres oktatás eredményét veszélyezteti, amint azt később be is fogom bizonyítani.

Nem természetszerű ezen eljárás azért, mert a nyelvet nem elő- és utánbeszéd módjára tanítjuk, hanem abba időben anyagot — az írást és olvasást is — belekeverjük. Helyes mintául szolgál itt az érzékű gyermek Utánzás útján tanul beszélni! A különbség a kettő között csak az érintkezési útban van, mert míg az érzékű gyermek hallás útján, addig a siketnéma látás útján tanul beszélni. Hogy az utóbbi sokkal fáradságosabb, igen természetes, de fáradság nélkül nincsen eredmény.

Amint az érzékű gyermek eleinte nagyon is inarticulált hangokat és szavakat ejt ki és beszéde csak folytonos gyakorlás

és javítás által lesz helyessé és kellemesen hangzóvá, úgy a siketnémánál is fokozatosan fejlődik a beszéd: *értetlen, érthetőbb és végre érthetővé lesz.*

A siketnémánál ezen eljárás által nemcsak a kiejtés javul állandóan, hanem a leolvasási jártasság is, olyannyira, hogy ez úgyszólván második természetévé válik; sőt — tapasztalás alapján állíthatom ezt — a hangos beszéd akadályának egyik főtenyezője, a kellemetlen jelbeszéd vagy jelnyelv, ha nem is szűnik meg egészen, de legalább igen alacsony nívaura száll, különösen akkor, ha a gyermek nemcsak az iskolában, hanem azon kívül is ily értelemben vezetetik.

Annak bebizonyítására, hogy ez tényleg úgy van, felemlitek egy, a helybeli intézetben előfordult esetet.

Egy leánynövendék — szülei nem értvén a jelbeszédet vagy jelnyelvet — nemcsak az iskolában, hol a jelbeszéd szigorúan meg van tiltva, hanem otthon is folyton a leolvasásra és lassan-lassan a hangos beszédre kényszerítettet. Ezen kettős kényszer alatt az illető leánygyermek nemcsak hogy meglehetősen tökéletesen elsajátította a hangos beszédet vagy nyelvet, hanem a jelbeszédet vagy jelnyelvet meg sem tanulhatta és úgy tényleg nem alkalmazhatta. Ebből kiviláglik, hogy természetszerű úton kell hangos beszédre tanítani a siketnémát.

A nem természetszerű módszerben még annál is nagyobb vésés, a gondolat szóbeli kifejezésének akadály, rejlik.

Elismert tény, hogy valamely ügy elintézése annál könnyebb, minél kevesebb mértékben elágazó, avagy minél jobban van centralizálva. A hangfejlesztéssel az eddig alkalmazásban levő módszer szerint, az írás illetve olvasás kapcsolatosan tanítottatott, avval indokolván ezt, hogy az írásjelek támaszul szolgálnak az elsőre nézve, megfigyelve azonban azon fontos körülményről, hogy ezáltal a zsenge növendék figyelme, észjárása tetemesen elvonatik a beszéd lényegének elsajátításáról. Ez helytelen, sőt később alig jóvátehető eljárás. Helytelen pddig azért, mert a fent említett elv ellen vét, vagyis a hangnyelv természetes úton való elsajátításának menetét megbénítja.

A jelenlegi módszer hátrányai különösen akkor észlelhetők, midőn a növendékekkel felsőbb osztályokban a gyakorlati nyelvtanulás, a társalgási és beszédgyakorlatokra térünk át. Tapasztalván, hogy a gyermek lelki szeme előtt nem a kimondott szó, hanem inkább annak írott jegyei lebegnek. Inkább a kiejtendő szó, vagy mondat betűivel foglalkozik és a lényeggel, a gondolattal nem törődik. *Ebből keletkezik aztán a gondolkodás nélküli beszéd!*

Hogy ez így van, arról a szakemberek mindenesetre meggyőződést szereztek vagy szerezhetnek. Ezen absolute helytelen állapotot a nyelvfejlesztéssel összekapcsolt írás és olvasás idézte elő.

A gyermek legelőször is tanuljon gondolkodni és gondolatait az ajkáról való folytonos leolvasás és beszélgetés alapján folyékony beszéd által kezdetben hiányos, de fokozatosan minél határo-

zottabb külső formába önteni. Ezután következzenek csak a nyelv alaki részei: az írás és olvasás. Ez a helyes és eredményre vezető eljárás, mert *természetszerű*. És itt újra összehasonlítást teszek az éperzékű és siketnéma gyermek között; lényegileg ugyanazon eljárás érvényesül mindkettőnél, csak míg előbbi hallás, addig az utóbbi a látás által szerzi meg nyelvismereteit.

Tehát a siketnémáknál a kezdő évfolyam nyelvismereti tananyaga tisztán csak hangfejlesztésből, illetőleg hangos beszédgyakorlatokból álljon és csak ezután következzen az írás és olvasás. Vagyis: *előbb a gondolkodás és a hangos beszéd és csak ezek alapján az oktatás általánossága, mint annak kiegészítése, fejlesztése, mint az anyag megszilárdításának eszköze.*

Benső meggyőződése, hogy ily eljárás szerint rövidebb idő alatt sokkal többet érhetünk el.

Ezen reformeszmé elfogadása esetén a siketnémák ezidő szerinti tanterve lényeges módosításnak volna alávetendő. Mindenek előtt az írás és olvasásnak az első vagy kezdő évfolyamból való kihagyása volna szükséges.

Ezen követelés talán merész, de csak látszólag az. Látszólag pedig azért, mert az írás és olvasás nem cél, hanem csak eszköz, mely csak akkor alkalmazandó, ha a növendékek már némi jártasságot szereztek magoknak a leolvasásban és kiejtésben. A növendékek nem veszítenek semmit, ha a kezdő évfolyamban írás és olvasással nem foglalkoznak, mivel ezen évfolyamban kellőleg előkészítve, a következő osztályban feltűnő rövid idő alatt elsajátíthatják azt, a mi annál könnyebben megy, mert a beszédben már előbbrehaladtak és gondolkozva írnak, a mi igen nagy előny az oktatásnál.

Hogy a növendékek folytonos beszédgyakorlatok által testileg és szellemileg ki ne merüljenek, de meg a változatosság kedvéért is a kihagyandó tananyag helyébe a kézügyességi foglalkozás vendő fel. Előkészítő gyakorlatok az írás és rajzoktatásra és Fröbel-féle foglalkozások (papírfonás, hajlítás, kivarrás stb.). Ezen foglalkozások által felébresztjük a gyermekekben a munkakedvet és az ugyyszólván ügyetlen gyermekeket hasznos munka végzésére képesítjük.

Számtan (fejbeli), torna és leányoknál a kézimunka ezután is megmaradna.

A növendékek a fenti értelemben és eljárás szerint kellőleg előkészítve, az eddiginél sokkal szilárdabb alapot nyernek; már pedig a jó fundamentum a legjobb garancia az épület tartósságára nézve.

A fenti indokokból kifolyólag a célba vett reform a következő főbb pontokban culminál:

1. A hangos beszéd tanítása legyen *természetszerű*, azaz: a siketnémák oktatása a hangfejtéssel vegye kezdetét; erre az ajkáról való leolvasás, (utánmondás) mire később a beszédgyakorlatok (társalgás) következzenek.

2. A beszéd elsajátítását zavaró írás- és olvasási oktatás a kezdő osztályból eliminálandó.

3. A beszédgyakorlatok terjedjenek ki a számtani anyagra is, fejbeli számolás alakjában.

4. Mint kézügyességi foglalkozás, az alsó osztályba bevezetendők: előkészítő gyakorlatok az írás- és rajzra (eleinte írónnal, majd tollal), továbbá a Fröbl-féle foglalkozások.

5. A torna- és női kézimunkaoktatás változatlan marad.

6. A tulajdonképeni írás és olvasás a második osztályban vegye kezdetét fokozódott beszédgyakorlatok mellett a fent említett elv és eljárás szerint.

7. Az új tanterv ezen elvekhez képest módosítandó volna.

Határozottan merem állítani, hogy ily módon és a tananyag ilyképeni beosztása mellett rövidebb idő alatt sokkal nagyobb eredmény lesz felmutatható általánosságban, de különösen a hangos beszédben, miáltal nemcsak a szegény siketnémán segítünk, hanem édes hazánknak és az emberiségnek is kiváló szolgálatot teszünk.

A t. Kartárs urak nagyon leköteleznének, ha a reformkérdés tisztázásához becses véleményük nyilvánításával hozzájárulni szíveskednének.

Temesvárott, 1899. évi jan. hó 28-án.

Schäffer Károly
igazgató-tanár.

Külön intézetek a siketnéma fiúk és siketnéma leányok számára.

Nem mai keletű eszmém a siketnéma fiú- s leány-növendékeknek külön intézetekben, illetve iskolákban való nevelése; és midőn e szaklap tisztelt szerkesztői azt a megtisztelő felszólítást intézték hozzám, hogy annak legközelebb megjelenő I. számába szánt, a gyógypaedagogia köréből merített tétel megírásával működjem közre a „jó ügy“ érdekében, ugyancsak a fent jelzett kérdésre gondoltam, mint olyanra, mely ekkoráig alig képezte nyilvános megvitatás tárgyát.

Lehet, hogy a tisztelt kartársak egynémelyike e kérdés iránti elfoglaltságot, nem eléggé megokolt előszeretettel fog jelen értekezésből kiolvasni, sőt kivihetetlennek fogja ezt a gondolatot tartani. Ámde iparkodni fogok az eszme, illetve e berendezkedés mellett szóló minden érvet felsorolni, vagyis a külön intézetek létezésének szükségességét bebizonyítani, a mikhez fog természetesen a kivihetőség vázolója is csatlakozni.

Ha azonban legyőzhetlen anyagi, vagyis pénzügyi akadályok állának a kérdés megoldása elé, oly akadályok ugyanis, melyek-

nek elhárítása nekünk, e szakoktatásügy egyszerű munkásainak, nem áll módunkban, azt a csekély szolgálatot — úgy vélem — mindazonáltal tettem az ügynek, hogy egy tisztán gyakorlatias kérdést vettem fel, a melylyel egyik vagy másik t. kartárs hozzá-
szóllását hívom ki és ekkép egy tárgyilagos, s ép ezért üdvös vitatkozást provokálok.

Lássuk tehát magukat a tényeket, mint okokat, melyek engem arra indítottak, hogy a nem szerinti elkülönítés gondolata mellett szóllaljak fel.

Azt hiszem, hogy nem csak én, de több kartársam tapasztalta azt, hogy a leány-növendékek elméleti képzés dolgában rendszerint hátrább állanak a fiúknál, úgy annyira, hogy csak elvétele magaslik ki közülök egy-egy, ki a közepes tehetségű fiú-növendék társával versenyre kelhetne, avagy a határozott jótehetségűt is túlszárnyalni volna képes. A leány-gyermek már szervezeténél fogva más foglalkozásra s más jövőre is lévén praedestinálva, az ő sajátos hajlamai ellent mondanak minden oly rendszabálynak, mely őt, az ő életmódját s foglalkozását fiú-társaival ugyanegy irányba akarja kényszeríteni. De miután ez idő szerint ez az uralkodó-rendszer a hazai intézetekben, nem is maradhatott el ennek természetes következményeként a két nembeli növendékek összehasonlításából előtűnő és szembeszökő egyenetlen tanítási eredmény.

Különösen érezhető a leány-növendékek hanyatlása a fiúkkal szemben a felsőbb osztályokban, a hol sem a tanulni valók mennyiségével, sem azok fogalmi oldalával nem bírnak megküzdenni olyképen, hogy a fiúkkal egy színvonalon maradhassanak.

A leány-növendékeknek kevésbbé van szükségök, jövő élet-hivatásukat tekintve, a reális ismereteknek arra a körére, melyek nélkül a fiúk, habár ők sem lesznek képesek szervi fogyatékos-ságuknál fogva ötérvékű embertársaikhoz minden tekintetben felemelkedni, alig lehetnek el a létért való küzdelem mezején.

A leány-növendékeknek, ha az intézetek nem akarnak velők szemben mulasztást elkövetni, a fehér- és felső-ruha szabásával s varrásával kell betetőzniök az ő kézimunka tanulásukat, mert ezt sem bízhatjuk az otthonra, a környezetre, tehát a véletlenre, a hol a tanítás mikéntjének alkalmazásában hiányzik a szakszerűség és rendszer. Legfeljebb, a mi természetes is, a begyakorlást, vagyis a további ügyesedést e téren bízhatjuk az életre. Következésképp az intézet vagy iskola, a melyben kiképeztetésüket nyerik, egyszersmind az ő varró-iskolájuk is, milyenbe műveltebb polgári családok gyermekei járnak, oly helyeken, a hol női ipariskola nincs. Tehát valamint elméleti, úgy gyakorlati kiképzésük is egyes-egyedül az ő szakiskolájukra hárulván, kell, hogy a 8 évi képzési idő alatt mindezt meg is szerezhessék.

Tekintetbe véve a leány-növendékek egyéni hajlamait, tagadhatatlanul az elméleti képzés kell, hogy több teret engedjen a gyakorlatinak, mert a rájuk nézve felette fontos gyakorlati kiképzés az iskolai órákon kívül fennmaradt időnek legnagyobb részét **szük-**

ségkép magának foglalja le; mert, ha ellenkezően cselekszünk, a hogyan ugyancsak most is áll a dolog, megterheljük a leány-gyermekek elméjét a nekik úgy sem okvetlenül szükséges elméleti tudnivalókkal, gyakorlati kiképzés tekintetében pedig rövideget szenvednek.

Eltekintve egyéb okoktól, ezt a mai vegyes rendszer mellett is lehetne érvényesíteni, a mennyiben a leány-növendékek VII. és VIII. osztályos korukban már csak délelőtti néhány órán pl. az olvasásból, levelezés és naplószerkesztésből s a reájuk nézve is életszerűséget képező számolásból részesülnének oktatásban; ezen kívül a nap jó része háztartási teendőkkal, varrással és kézimunkák készítésével volna kitöltendő. Csakhogy ne téveszszük szem elől azt a körülményt, hogy a maiglan fennálló vegyes osztályok közül a VII. s VIII. mindössze 6—7 leánynövendéket mutatnak fel egy-egy szakiskolában, mely csekély szám alig érdemes arra, hogy miatta ugyanegy intézet keretében ez a kettéválasztás keresztülvitessék és mert ekképen a magukra maradt VII. s VIII. osztályu fiú-növendékek száma annyira csökken, hogy e szám az osztályvezető fizetésével s e fiú-növendékek ellátási költségeivel nem állana arányban. Továbbá az sem jelentéktelen körülmény, hogy a női kézimunka, illetve szabászat és varrás ily mérvű meghonosításához nem szolgáltat elég alapot vagyis anyagot a vegyes intézet, melyben az összes növendékeknek csak harmad része átlag a leány; de igenis a kizárólagos leány-intézetben, melyben maguknak a leányoknak száma legalább 70—80. Mert e tekintélyes szám az ő alsó- s felsőruha szükségletével hónapokig tartó munkát nyújtana a tanulásnak anyagul s csak ez után, másodsorban kellene gondoskodni olyan munkákról, mint a tanulás és gyakorlás anyagáról, melyeket a célból, hogy legalább az anyag értéke megtérüljön, illető alkalmakkor elárusítani kellene.

De tekintsünk széjjel a közoktatás széles mezején! Csak annak a gondolatától is vajmi távol áll minden paedagogus, hogy zárt intézetekben az ötérezkü mindkét nembeli gyermekek nem csak egy fedél alatt lakjanak, hanem egy féle képzésben, tehát ugyanegy tanterv szerinti oktatásban részesüljenek. Ez csak a népiskolában állja meg a helyét költségkimélés szempontjából.

Externátusokban a tanórákon kívül alig találkoznak a két nembeli növendékek; de ha a fiú-növendékekre nézve is az arany közép út, vagyis a vegyes berendezés a leghelyesebb, mely szerint 5-ik osztályos korukig intézeti ellátásban részesüljenek, mint VI. osztályúak pedig erre alkalmas családokhoz adassanak ellátásra; kétszeresen kívánatos a siketnéma leány-növendékek valláserkölcsi nevelése érdekében, hogy az egész 8 éves tanfolyam befejezéséig zárt intézetekben neveltessenek. Igaz, hogy a külföldi zárt intézetekben rendszerint vegyesen vannak fiú- s leány-növendékek. Ámde abból nem következik, hogy ez a rendszer a külföldi példa erejével úgy hasson reánk, hogy ne ismerjünk eltérést attól s feltétlenül másoljuk e példányképet.

Továbbá külföldön, nevezetesen Németországban oly sűrűn állanak fenn földrajzi távolság tekintetében az intézetek és iskolák, hogy az egy-egy intézetbe felveendő mindkét nembeli siketnéma gyermekek száma sem fölötte nagy.

Minthogy azonban vegyes zárt internátusokban a nevelő s egyuttal felügyelő személyzetnek nem csekély gondot ad a házi rendet olykép megállapítani, hogy az a két nembeli növendékek erkölcsös nevelésének irányítása tekintetében kifogás alá ne eshessek, *leghelyesebbnek vélném az eddig felsoroltaknál fogva legalább a jövőben felállítandó intézetek közül felváltva egyet a lányok, másikat színtugy külön a fiúk számára berendezni.*

De amennyiben ez a mai körülmények között talán szokatlan nagy pénzáldozatba kerülne, sőt az is nagy időbe kerülhet, mire annyi tanerővel is rendelkezhetünk, hogy az egymásután szervezendő két intézetet el lehessen azokkal látni; már most sem látnám ez eszmének olyatén kivitelét lehetetlennek, hogy a most fennálló intézetek leány-növendékei valamelyik intézetbe összegyűjtessenek, míg az ott levő fiú-növendékek a mindenünnen áthelyezett leány-növendékek helyeire szétosztassanak. Természetes, hogy a vezetést és az elméleti képzést a leányok intézetében is férfi, illetve vegyesen, férfi és női tanerők kezében óhajtanám látni, míg az egész tanfolyamon vörös fonálként végighúzódó kézimunka-oktatás egyes szakjainak annál intensívebben intézendő taníthatása céljából külön szakképzett 2—3 kézimunka-tanítónő alkalmazását vélném szükségesnek, minthogy azt ebben a külön leánynevelő intézetben egy kézimunka-tanítónő már a növendékek nagy számánál fogva sem volna képes ellátni.

Ekképen a leánynevelő-intézetekben, melyeknek feltétlenül zárt intézeteknek kellene lenniök, szem előtt tartva a nő rendeltetését s jövő élethivatását, a tanterv lényeges változáson kellene, hogy átmenjen, elhagyva az eddig felölelt ismeret-ágakból azokat, melyek egy leendő siketnéma varrónőre nézve nem elengedhetlenül szükségesek. Ebbe a tan-, illetve munkatervbe volnának továbbá a háztartási teendők is beillesztendők.

Ily külön fiú- s külön leánynevelő intézetekben fölötte meg volna könnyítve a nevelő személyzet munkája, mert nem volna kénytelen a nevelés oktatás minden egyes részleténél folyton mindkét nemű gyermekekre tekintettel lenni, szóval: állandóan kétféle nevelési s tanítási irány szolgáltatásban állani, mely kétféle berendezés kettős irányú szervezkedés — valljuk meg — nincs bizonyos nehézségek nélkül, melyeknél fogva majd az egyik, majd a másik fél kénytelen a rövidebbet húzni. Ellenben teljes mértékben s egész mivoltában érvényesülne az *egyen* annak külön-külön sajátos hajlamaival, tehetségeivel, vágyódásaival, érzületével, kedélyvilágával, igényeivel, életszükségleteivel s egész individualitásával együtt, a külön fiú- s külön leánynevelő intézetben.

Régi óhajításunk a tehetségek szerint való szétválasztás; csak-hogy én a nem szerinti szétválasztást óhajtanám annak eleje he-

lyezni s azután ennek a keretében amazt megvalósítani. Ez volna szerintem a siketnémák intézetei szervezésének — ma még ideális-módja, mely felé, ha még oly nehezen érhetjük is el, törekedni mindnyájunknak kötelességünk.

A kivitel messzebb menő részleteibe ezúttal nem tartottam szükségesnek belemerülni, mert hiszen egy eszme felvetésével még nincs kimondva egyszersmind az eszme kivitelének sürgős volta is. Felvettem azonban azon okból, mivel az előttem legalább sem impraktícusnak, sem kivihetetlennek nem látszik. Ha az illetékes körök elfogadhatónak találják, bizonyára módját is fogják találni annak, hogy miként váljék testté a gondolat. Ha pedig nem, akkor sem hiszem, hogy a Danaidák hordójának töltögetéséhez hasonló semmit mondó munkát végeztem; mert csak absurdumokat lehet jogos megvetéssel fogadni; míg jelen értekezésem nem csak hogy távol áll a képtelenségtől, hanem szerénységgel nélkül merem róla legalább is azt állítani, hogy egyedül hivatásszeretetem sugallta nekem e gondolatot s mint ilyennek a leírásával véltem a tisztelt Társszerkesztőket — szíves felszólításuknak engedve — tiszteletreméltó vállalkozásukban támogatni.

Taritzky Ferencz.

A hülyeség mibenlétéről.

Hülyével, a gyógypaedagogiai oktatás ügynek eme mondhatni legszánalomra méltóbb pártfogoltjaival, az emberi életnek minden változásai között találkozunk. Ha vissza tekintünk a múltba, már a régi népek között találunk olyanokat, a kik különös részvétellel viseltettek e szerencsétlenek iránt. A régi egyiptomiaknak több templomuk volt, hová a tébolyodottakat és hülyéket küldték s különféle czeremóniák által kísértették meg gyógyításukat. A törökök Konstantinápoly elfoglalása után minden mecset mellé menedékhelyet építettek a szellemi betegek és szellemi gyengék számára. Thompson, a nagynevű angol tudós, a ki a föld legnagyobb részét átutazta, Ázsiában a mohamedánoknál, valamint a chinaiaknál és perzsáknál is a hülyékről való különös gondoskodást talált.

Hosszu időnek kellett azonban elmúlnia, míg a hülyék emberi méltóságuknak megfelelő bánásmódban részesülhettek. A keresztényi szeretet és irgalom, a mely általában a szegényeket és szükségben szenvedőket mindenkor keblére ölelte, végre a hülyékről sem feledkezett meg s jelen század elején már találunk hülyék számára fenálló intézeteket. Ujabbi időben pedig mindenütt nagy érdeklődés nyilvánul a hülyék ápolása iránt; hazánkban is örömdetesen kezd hódítani a példa.

Ismerkedjünk meg az alábbiakban a hülyék lényével s azon okokkal, a melyek a hülyeség keletkezésére közvetve, vagy közvetlenül befolyást gyakorolnak.

megháborodás
 II A hülyeség-fogalom a szellemi erőknek vagy éppen semmilyen, vagy nagyon is hiányos fejlődését jelenti. Ezzel azonban korántsem kimerítve a hülyeség meghatározása, mert a szellemi defektusok kisebb-nagyobb mérvével találkozunk annyira, hogy a kép teljessé tétele céljából a rendellenes szellemi állapotnak — a legnagyobb fokú butaságtól kiindulva a normális szellemi tevékenység határáig — majdnem annyi fokozatát kellene felállítanunk, a hány maga az individuum. E mellett a hülye egyén külső megjelenésével: testi hibáival, az ő bárdolatlan, ügyetlen mozgásaival, csoszogó járásával, sokféle csunya szokásaival is feltűnik.

Jól meg kell azonban különböztetnünk a hülyeséget a tulajdonképeni lelki betegségtől: a tébolyodottságtól.

egyszerű
 A hülyeség az agyban már *végbement* betegségi processusnak a következménye, maradandó hiány, de a még megmaradt lelki erők kisebb-nagyobb mérvben munkálkodhatnak. A tébolyodottság pedig az agyban *feltalálható* kóros esetnek a következménye, melynél az összes szellemi tevékenység hosszabb, vagy rövidebb időre, sőt az egész életre kihatólag többnyire hirtelen megháborodásba, összezavarodásba jutott. Utóbbi elenyészhetik éppen oly gyorsan, a mint bekövetkezett s ez esetben a normális állapot azonnal helyreáll; ez azonban az előbbinél sohasem fordulhat elő.

A hülyéknél a külvilág hatásai vagy éppen nem, vagy lassan szűrődnek a lélekbe s ennek következtében észrevevések, fogalmak, ítéletek nem képződhetnek, vagy ha képződtek is, ezen nyomok hamar elenyésznek. Ebből származik a figyelem, az emlékezet, a beszédképesség, de a testi ügyesség hiánya is.

*V. Folyó -
atol*
 Az igen alacsony fokon álló hülyék apathikusok, hozzáférhetlen áloméletűek, fogékonytalanok minden iránt, a mi környezetükben történik. Kedélyi életük is tompa, habár ez általánosságban fogékonyabb, mint az intellektualis kör.

es. jellemzés
 Ez alacsony foktól kiindulva, fölfelé a szellemi életnek a legtarkább képével találkozunk. Vannak ugyanis hülyék, kik a külső hatásosabb ingerek iránt már tanusitanak bizonyos kisebb-nagyobb mérvű fogékonytságot. Majd tapasztaljuk, hogy egyik gyermek már szavakkal, a másik mondatokkal is ki tudja magát fejezni. Egyik gyermeknél csupán automatikus mozgási képességet találunk, s másikonál gépies ügyességet, használható forgolódást; egyiknél kedélyi impulzusságot, a másikonál gyermekies szeretetet és ragaszkodást, a szerint, a mint kisebb vagy nagyobb a szellemi functio.

Egyes hülyéknek mindenféle rossz szokásaik vannak: hintázó mozgásokat végeznek felső testükkel; motivilátlanul ugrálnak, tánczolnak, körben forognak, hangosan fel-felkiáltanak; minden cél nélkül egyik helyről a másikra futnak, vagy ugyanazon ülő-, álló-, fekvő-helyzetben maradnak legszívesebben; papirdarabkákat, rongyokat sodornak szemeik előtt, újjaik körmét rágják, hajukat húzkodják, ruhájokat tépik; mindent megtapintanak, szagolnak, nyalnak; zsebeik egész raktára a rongy-, fa- és papirdarabkáknak stb. stb. ezekhez hasonló számtalan rossz szokások.

A hülyéknél az elme gyengeség mellett a pszichikai zavaroknak még egész sora fordul elő. Ilyen először is a *melancholia*, minden stadiumában: az egyszerű lehangoltságtól és akarat gyengeségtől az abszolút akarat hiányig és az elhatározás lehetetlenségéig tapasztalható. Ez a sötét butaság egyik főtünetét képezi.

Az exaltált állapotból a *mánia* a leggyakoribb eset. A mániakális hülyék éjjel-nappal ordítanak, fejüket a falba, vagy más kemény tárgyakba verik, kitörik az ablakokat, rugdossák, karmolják, harapják a többi gyermekeket és általában zabolázhatlan gonosz gyermekként tűnnek fel. Olykor-olykor vannak nyugodtabb óráik is, majd újra elkezdi előbbi heveskedéseiket. Ezen beteges állapotot a szülők leggyakrabban félremagyarázzák s a gyermeket, mint jávithatatlant, vagy eldobják maguktól a teljes elhagyatottság veszélyének téve ki, vagy pedig kényszerítő eszközökhöz nyulva, ütik-verik a gyermeket, pedig a beteges agy gyógyítására más eszközök szükségesek.

Kevésbé gyakori eset, de azért találkozunk olykor a hülyéknél *tébolyodottsággal* is.

Leggyakrabban fordul elő a *nehézkor* (epilepsia) s ennek közeli rokona a *vitustáncz* (chorea). Végül a hülyeség sok esetben siketnémasággal, esetleg vaksággal párosult.

A fentiek vonatkoznak a szellemiekre, de a hülyéknél gyakoriak a testi fogyatkozások is. Nézzük ezeket közelebbről. Látjuk a koponyának, törzsnek, végtagoknak, beszélő szerveknek rendellenes fejlődését; bénulásokkal is találkozunk, a melyek kiterjedhetnek a test egyes részeire, de az egész testre is. Találkozunk a test általános ernyedtségével, minek következtében a testtartás feltűnően rossz, a járás pedig bizonytalan, vánszorgó.

Különösen a koponyának rendellenes fejlődése s az ettől feltételezett arcz kifejezés kölcsönöz a hülyének sajátlagos tipikus alakot. A koponyafejlődés tekintetében két fő kategóriát különböztetünk meg u. m. a *nagykoponyát* (makrocephalia) és *kiskoponyát* (mikrocephalia.) Ezek között megint nagyszámu lépcsőzetet találunk a normalis koponya határáig.

A nagykoponyát az agybanlévő gyomrocskák az u. n. agygyomrocsok folyadékkal túlmegetése okozza. Különösen a rhachitises gyermekeknél fordul elő, a kinknél a koponya varratok későn csontosodnak meg, s így a koponyának ideje van ugy szélességben, mint hosszúságban növekedni.

Viszont a varratoknak korai megcsontosodása a koponya fejlődésére gyakorol gátló befolyást s ez esetben származik a kisfejlőség.

Mind a nagy-, mind pedig a kisfejűeknél általában nagyobb fokú elmebeli fogyatkozás észlelhető. Kivételek azonban itt is vannak. Dr. Sengelman az alsterdorfi hülyeintézet igazgatója nagyobb mérvű képezhetőséget tulajdonít a nagyfejűeknek.

A hülye gyermek koponyája alakra nézve még sokféle lehet. A vizsgálat a következő elferdüléseket mutatta ki: 1. Hosszúsági

rendellenesség: *a)* hosszú koponya; *b)* rövid koponya. 2. Szélességi rendellenesség: *a)* keskeny koponya, *b)* széles koponya. 3. Magassági rendellenesség: *a)* hegyes koponya, *b)* lapos koponya. Mindezek közül ismét az egyik össze lehet kötve a másikkal.

Hogy pedig a kép teljes legyen, említsük még fel a hiányos, vagy rossz, szabálytalanul képződött fogazatot; a rossz szokás, vagy energia-hiány okozta nyitott száját, melyből valamint az orrból is a váladék legtöbbször folyik; a szájpaddás elferdüléseit; a keskeny és beesett mellkast; a beszédbeli fogyatkozásokat (dadogás, hebegés, e kettő párosulva, némaság, állandóan képtelenség egyes hangokat kiejteni)

A hülyéknek egy külön osztályát képezik a *kretinek*. Ezeknél a szellemi visszamaradottság feltűnő testi elkorcsosodással van egybekötve. Ismertető jeleik: az idomtalan szétálló öreg és ránczos arcz széles tompa orral; vastag ajkak, melyek közül a nyelv kilóg; fejletlen alsó test; idomtalan kezek és lábak, rendesen törpék és golyvásak is. Egyes helyeken csak szórványosan fordulnak elő kretinek, de bizonyos vidékeken helyhezkött kretinismussal találkozunk, így pl. hazánkban a Csalló- és Muraközben.

Mindezen fogyatkozásokat ismerni kell s szükséges, hogy azok minden alkalommal tekintetbe véssenek, mert ezekből világlik ki a hülyék szellemi élete s ezeket ismervén, kereshetjük csak a képzésükhöz vezető utakat és módokat.

Még csak azon okokról óhajtok röviden megemlékezni, a melyek hülyeséget okoznak.

Egyes esetekben nagyon nehéz, vagy éppen lehetetlen a hülyeség okát biztosan meghatározni. A tapasztalat ugyanis azt bizonyítja, hogy ugyanazon ok egyik esetben hülyeséget okoz, a másikon pedig nem, azért az ok megállapításánál mérlegelnünk kell az összes fenforgó körülményeket.

Az idiotismus okát azonban minden esetben a szülők, illetve rokonok előéletében, egyéni szervezetében, vagy pedig magában a gyermekben kell keresnünk s e szerint *veleszületett* és *szerzett* hülyeséget különböztetünk meg.

A veleszületett hülyeségnél legnagyobb szerep jut az átöröklésnek. Az átöröklést úgy magyarázzák, hogy „az embernél az elődök ideganyagának tulajdonságai átöröklődnek az utódokra és dispositiót teremtenek arra, hogy az ideganyag bizonyos behatásokra úgy reagáljon, a mint az az elődöknél reagált“.

A veleszületett hülyeség okai lehetnek még: a szülők vérrokonsága, iszákossága, az anyának áldott állapotában szerzett betegségei és az ez idő alatt befolyt körülmények, mint nehéz gondok, munkák, kedélyi izgalmak, ijedség stb. Még csak a köznyomorról emlékezem meg. Tény, hogy az egészséges táplálkozás, elegendő mozgás a szabad levegőn, vidám kedélyi állapot, testgyakorlat biztos előmozdítói az erőteljes szervezetnek és tényezői az egészséges generációnak. Más részről viszont be van bizonyítva, hogy ezen feltételek ellentéte: a köznyomor, tehát a hiányos és rossz táplál-

kozás, gőzös, nedves lakások, valódi tenyésztő helyei a fogyatékos utódoknak.

A szerzett hülyeség támadhat az élet bármely szakában bekövetkező betegségek, vagy különféle külső befolyások által. Ilyenek különösen az agybántalmak, továbbá a sarch, difteritis, angolkór, himlő, fogzásigörccsök, typhus, nehéz szülésnél okozott sérelem, önfertőzés, elhanyagolt nevelés, esés, fejreütés, pálinka és dohány élvezete.

A szerzett hülyeségnél, az életkorra való tekintetből legnagyobb százalékkal szerepelnek az egy és két éves gyermekek, mert ebben a korban a testi szervezet még nem oly erős, hogy az ártalmas külső behatásoknak ellen tudna állni.

Érdekes még megemlíteni, hogy a statisztika legtöbb hülyét mutat ki az elsőszülöttek között, valamint azt is, hogy vannak családok, a melyekben két, három, sőt több hülye gyermek is van.

Berinzs János.

A látó és vak gyermekek szüleikhez. *)

(A düreni intézet igazgatóságának a szülőkhez intézett német szövegü felszólítása után.)

I. Mit tegyenek a szülők, hogy látó gyermekeiket a megvakulástól megóvják?

Ha a gyermekeitek látók, úgy adjatok hálát Istennek és örködjetek, hogy szemük világát baj ne érje.

1. A gyermekekről való gondoskodásnak már a születés előtt kell kezdődnie. Miért is jegyezzétek meg jól, hogy iszákos és kicsapongó életű apák kivétel nélkül beteges gyermekeket nemzenek.

2. Azon nők, kik terhességük alatt fehérfolyásban szedvednek, okvetlenül vessék magukat alá orvosi kezelésnek, mert különben a gyermekeik szemei születés közben megfertőződvn, megvakulhatnak.

*) E közleménynek bevezető soraiként a következő levelet kaptuk: Szerk.

A „Gyógypaedagogiai Szemle” tekintetes Szerkesztőségének

Helyben.

Tehtetes Szerkesztő Úr!

Szíves volt engemet felszólítani, hogy a Kegyed szerkesztése alatt, új elvek mellett megjelenendő „Gyógypaedagogiai Szemle” munkatársai közé én is belépjek.

Midőn ezennel szerencsém van szolgálatomat Tehtetességednek felajánlani s magamat rendelkezésére becsátani, egyúttal őszinte örömömnek adok kifejezést a felett, hogy a fogyatékos érzékűek ügyei ily módon, a társadalmat előbbrevívó nagy törekvések iránt mindenkor fogékony hazai közönség előtt nyilván fognak tartatni s végre-valahára oly alakban napvilágot látni, a mint azt e téren működő min. nyájunk tapasztalatai s óhajai sugallják, a vakok, siketnémák és hülyéknek — nálunk, fájdalom, — még

3. Ha gyermekek születik, szorítsátok rá a bábát, hogy a gyermekek szemét mindjárt születése után megtisztogassa, úgy a mint azt szolgálati szabályzata rendeli. Aztán vizsgáljátok meg magatok is az első héten mindennap a gyermek szeméit, s ha azoknak héjain legcsekélyebb pirosságot, daganatot, vagy nyálkás váladékot vesztek észre, hívassatok rögtön orvost s járjatok el szorosan annak utasítása szerint. Ha orvos azonnal nem volna kéznél, úgy tisztogassátok meg a gyermek szemét, valahányszor a genynek legcsekélyebb nyoma mutatkozik, k. b. minden 10 perczen hidegvízbe mártott tiszta vászonrongyocskával, vagy egészen tiszta puha szivacsocskával, vagy egy vízbe mártott és kifacsart vattadarabkával, miközben a szemet a halántéktól a szemnyíláson át egészen az orrig törülgessétek. Továbbá folytonosan finom vizes rongyocskákat kell a gyermek szeméire raknotok, melyeket jeges vízbe való mártogatással vagy jégdarabokra fektetve hűsítettetek meg. A vizes rongyocskák azonban ne legyenek (nagyon) kelleténél vizesebbek s mihelyt kevésbé átmelegedtek, rögtön ujakkal váltandók fel.

Ha csak az egyik szem van meggyűladva, akkor óvakodjatok, nehogy a rongyocskával, szivacsdarabkával vagy a vízzel, amelylyel a beteg szemet tisztogattátok, az egészséges szemhez éjertek. A beteg szem minden egyes tisztogatás után, a melynél magatokra is ugyancsak vigyáznotok kell, nehogy szeméitekbe nyálka freccsenjen, meg kell kezeiteket szapanynyal mosnotok s az összes tárgyakat: rongyocskákat, szivacsdarabkákat és a tisztogatásnál használt vizet megsemmisítenetek, minthogy általuk a saját szeméitek úgy, mint már sokéi könnyen megfertőződhetnek. Az ujszülötteknek e fajta „szemgyűladása“ szerfelett veszedelmes betegség; ha azonnal nem használjuk a helyes megfelelő szereket, legtöbb esetben teljesen elpusztítja a látóképességet.

A Német birodalomban az 1880-ban feljegyzett 37600 vak között 3760 találtatott, a kik eme betegségben veszítették el látásukat.

De ha az előbb említett óvó intézkedéseket alkalmazzátok, az orvost azonnal elhívjátok, rendelkezései szerint cselekesztek, akkor bizony remélhetitek, hogy gyermekeitek szemévilága megmarad.

messze elmaradt s kellő figyelemben épen nem részesült érdekei pedig megkívánják.

E reménynyel és meggyőződéssel adom át Tekintetességednek felhasználás végett ama lefordított népszerű iratkát, melyet Némethonban szélteben-hosszában olvasnak az emberek a végből, hogy gyermekeiket a vakságtól megóvják és őket addigra is, míg intézetbe adják, foglalkoztassák. (Kint ugyanis annyi már a vakok intézete, hogy minden gyermeket be lehet adni.)

Szolgáljanak az iratkában foglalt tanácsok és útmutatások tájékoztató felvilágosításul mindazoknak, kik belyzetüknél fogva rászorulnak, s nyilvánuljon figyelembevételüknek csallhatatlan sikere nálunk is abban, mint a külföldön, t. i. a megvakulás eseteinek napról-napra ritkábbá váló fellépésében.

Budapecsten, 1899. február hó 2-án.

Tisztelettel

Pivár Ignác.

4. Ne tűrjétek, hogy gyermekeitek olyan tárgyakkal játszanak, avagy azokat még csak kezükbe is vegyék, amelyekkel szemeiket megsérthetnék, milyenek: a szeg, ár, villa, üvegcserep, durranó pisztoly, nyíl, robbantó anyagok stb.

Németországban 3300 világtalan egyén vesztette el látását külső sérülés következtében. Ha mindjárt csak az egyik szem sérül is meg, mindig nagy az a veszély, hogy együttes ellobosodás által a másik is megvakul. Folyamodjatok ennél fogva hasonló esetekben mindenenek előtt orvosi segélyhez.

5. Ha gyermekeitek kanyaró-, vörheny-, difteritisz-, bárányhimlő-, agyvelőgyulladás-, vagy tifusban betegednek meg, úgy ápoljátok őket pontosan az orvos rendelése szerint, még akkor is, ha a betegség már alább hagyott. Mert minden elhanyagolás vak-ságot vonhat maga után. Minden 100 vak gyermek közül 9-en vesztették el (a némethoni statisztikai adatok szerint) eme betegségekben szemük világát. Ha a betegség tartama alatt észreveszitek, hogy az egyik szem megtámadottsága alkalmával a betegség tünetei a másikban is mutatkoznak, akkor figyelmeztessétek erre az orvost rögtön.

6. Ha gyermekeitek gyenge testalkatúak, nevezetesen, ha skrofulában szenvednek, akkor fennforog a szembaj és megvakulás veszedelme is. A fiatal korban levő vakok 8%-a ezen betegség által fosztatott meg szemevilágától. Azon legyetek tehát, hogy gyenge testalkatú vagy skrofulotikus gyermekeitek jó és könnyen emészthető táplálékokat, (milyenek: tej, tojás, hús stb.) kapjanak és friss levegőn sokat mozogjanak, hogy ezáltal mielőbb erősek és egészségesek legyenek.

Ne engedjétek meg soha, hogy gyermekeitek reggeli vagy esti félhomályban avagy rossz világítás mellett szemüket olvasás, kötés, varrás vagy finomabb munka által megerőltessék, minthogy ezáltal gyenge látásuakká, v. rövidlátókká lehetnek és látóképességükben nagy kárt okozhatnak.

8. Ne egyeztetek bele soha, hogy gyermekeitek szemüveget hordjanak, mielőtt az orvos szemüket meg nem vizsgálta és nem tette meg a rendelőst valljon kell-e nekik, és milyen fajta szemüvegre lesz szükségük. Végül legkomolyabban tanácsoljuk a gyermek hozzátartozóinak, hogy minden mutatózó szembajban tüstént orvoshoz forduljanak segítségért, bármilyen orvos legyen is az.

II. Hogyan bánjanak a szülők vak gyermekeikkel és hogyan neveljék őket legfiatalabb korukban?

Ha vak gyermeketek van, gondoljátok, hogy Isten azt azért ajándékozta nektek, hogy vele kiváló szeretettel és figyelemmel bánjatok. Ha kellő módon ápoljátok és nevelitek őt, derék és boldog ember válik belőle, aki megállja az életben helyét és nektek örömetekre szolgál; ámha őt ellenkezőleg elhanyagoljátok, vagy

elkényeztetitek, akkor számalomra méltó teremtes lesz belőle, a mely nektek és önmagának egyaránt terhére van.

Alkalmazkodjatok ennél fogva a következő utasításokhoz :

①. Bánjatok vak gyermeketekkel egészen úgy, mintha látó volna és iparkodjatok tagjait és érzékeit, mihelyt csak lehet, működtetni és gyakorolni. Mihelyt kezeit emelgeti, adjatok neki mindenféle tárgyakat, kisebb játékszereket, hogy azokat tapogathassa; erősen megfoghassa és velük játsz hassék; hallását és értelmét ébresztgessétek előbeszélés, éneklés vagy hangszereken való játékszás által.

②. Tanítsátok meg gyermeketeket ugyanabban a korban járni, a melyben a látó gyermekek tanulnak.

③. Ne hagyjátok a gyermeket sokáig egyhelyben tétlenül ülni, hanem szoktassátok rá, hogy a szobában, a házban, később az udvarban s még tovább is körüljárjon és környezetének összes tárgyait megtapogatás által megismerje.

④. Tanítsátok meg gyermeketeket, mihelyt csak lehet öltözködéssre, vetkezésre, mosakodásra, fésülködésre, ruháinak eltevésére rendbentartására, evésközben a kanálnak, késnek, villának kellő használatára. A vak gyermek minderre épen úgy képes, mint a látó, csak ismételtlen be kell vele gyakorolnotok, minthogy látás által eltanulni nem képes.

⑤. Örködjétek szorgosan a gyermekek testtartása fölött. Mint-hogy ugyanis nem látja, hogy mások hogyan viselik magukat, igen könnyen illetlen szokásokat vesz fel, a melyek később környezetére elviselhetetlenekké válnak. Ilyenek, hogy ingatja vagy forgatja fejét, ujjáival szemeit furkálja, elfintorgatja az arczát, karjait himbálja, járásközben fejét és felsőtestét előre hajlítja, ülés közben előre görbedve tartja testét stb. stb. Mihelyt gyermekteken ilyesmiket észrevesztek, iparkodjatok öt teljes elszántsággal erről leszoktatni; mert ha az ilyesmi egyszer szokásává lett, gyakran évekig tartó iskolázás sem képes rajta javítani.

6. Hagyjátok vak gyermeketeket, a mikor csak lehet látókkal játszani, és velük a szabadban járni-kelni. Járjatok vele szorgalmasan sétálni és adjatok neki alkalmat kisebb tornagyakorlatokra. A mikor csendesen kell ülnie, adjatok a kezeibe valami játékszert, mely főleg a tapintás és hallás érzékére képes hatni; milyenek a labda, bábú, kövecské, építőszekrény, harmonika stb.

7. Hogy gyermeketekkel a külső világot megismertessétek, minden kézhez kerithető tárgyat meg kell vele tapintatnotok, a termeket és távolságokat megjárátás és végig lépetés által megmérnetek. Tapintási érzékének különös fejlesztése végett, adjatok neki különféle szövetekeket, fanemeket, növényeket, pénzeket stb.

8. Vegyen vak gyermeketek (mihelyt esak képes rá) házi teendőiteken részt; fűzzön fel gombot vagy gyöngyöt, fejtsen babot, borsót, törjön diót, morzsoljon kukoriczát, türelgessen bűtort, öblögessen edényeket, örljön kávé, hámozzon burgonyát, szedjen gyümölcsöt, etesse a tyúkokat, galambot, kutyát, macskát

vagy egyéb házi állatokat. Könnyebb kézi munkával um. czérna-gombolyítással, fonatkészítéssel, durva kötél fonással is elfoglalhatják őket.

9. Beszéljetez gyermekekkel gyakran és sokat; minthogy neki, miután gyengéd gondoskadástokat arcotokról le nem olvas-hatja, okvetlenül szükséges kedves szavakat minél gyakrabban hallania. Kérdezzessétek gyakran mindarról, a mit környezetében hall v. tapint és nyujtsatok neki minél gyakrabban alkalmat, hogy azokról kérdezősködhessék.

10. Óvakodjatok vak gyermekek jelenlétében olyasmit be-szélni, a mi az illem és jó erkölcsökbe ütközik, mert a vak gyer-mek figyelmesebb arra, a mit hall és azt jobban emlékezetében tartja, mint a látó.

11. Ne fejezzétek ki vak gyermekeitek jelenlétében soha szá-nakozástokat vaksága fölött és ne is engedjétek meg, hogy azt más tehesse. Mert az ilyen részvét-nyilatkozatok a gyermeket csak elkedvetleníthetik és leverhetik. Iparkodjatok inkább őt felvidítani és vidám tevékenységre serkenteni, hogy kedvvel és bátorsággal töre-kedjék előre, hogy a maga számára az életben önálló állást kiküz-deni és idegen vigaszt és idegen segílyt nélkülözni képes legyen.

12. Adjatok gyermekeknek gyakran alkalmat emlékező tehet-sége gyakorlására, mert a jó emlékező tehetség neki később kitünő szolgálatokat fog tenni. Tanultassatok be vele könyv nélkül jeles mondásokat, apró költeményeket és elbeszéléseket, amit leggyakrab-ban nagy élvezettel fog tenni.

13. A vak gyermeket épen olyan jókor lehet a vallásosságra és erkölcsösségre nevelni, mint a látót.

Alkalmazkodjatok hozzá!

14. Mihelyt vak gyermekek a 8 éves kort elérte, forduljatok a vakok budapesti orsz. intézete igazgatójához, ki a felvételhez szükséges tudnivalókat hivatalból és díjtalanul tudomásotokra hozza s gyermekek felvétele ügyét elvégzi.

15. Ha végül gyermekek a folyamodók nagy száma miatt az intézetbe felvehető nem volna, irassátok be őt községetek isko-lájába, annak tanítóját pedig kérjétek meg, hogy az oktatásban szükséges tudnivalókat illetőleg szintén az előbbi pontban említett igazgatóhoz forduljon és a megkívántató taneszközöket is tőle kérje.

Kelt Budapesten, 1893. november hóban.

Pivár Ignác,

kegyesr. áldozár, a vakok orsz. intézete
igazgatója.

A dadogás kezelése, dr. Chervinnek, a dadogók párisi intézete igazgatójának módszere szerint.

Hamon du Fougerai mansi, és L. Conètox nantesi orvosok művéből fordította:
Dr. Szabó Sándor.

Chervin Claudius volt az, kinek nagy érdemül tudható be, hogy 1846-ban, mathematicai pontossággal ismerte föl azon physiologiai zavarok összeségét, melyek a dadogást jellemzik.

Addig is észleltek ugyan különböző tüneteket, melyek a dadogásnál valósággal jelen vannak, de nem voltak képesek közöttük az összekötő kapcsolatot megtalálni.

Meg kell itt jegyeznünk, hogy ezen időben a physiologiai ismeretek, különösen az idegrendszerrel illetőleg, távol állottak a tőkély azon fokától, melyen most vannak.

Az agybeli localisatio ismeretlen volt. Broca által a beszéd agyi központjáról tett első tanulmányok, 1861-ből származnak. Így Chervinnek nagy éleslátással kellett bírnia, a normális és kóros jelenségek megfigyelésében és egyuttal bámulatos és genialis észlelő lehetett, hogy megtalálta a természetes lánczolatot és levonta a következtetéseket, felállította a helyes elveket, melyeken igazán tudományos módszerét fölépítette, s mely módszer épen a fentemlített okokból ad oly tökéletes eredményeket.

Ezen módszer, a beszéd-működés rendes jelenségeinek elemzésén alapszik; egyuttal azon rendellenességek pontos megfigyelését föltételezi, melyek a dadogást okozzák.

A normális beszéd ugyanis három rendbeli élettani működést föltételez.

1. A gondolat megfogamzását (eszme).
2. A gondolat kifejezését (mondat).
4. A gondolat kifejezésére szolgáló szóhangok kibocsájtását (beszéd).

A dadogónál ezen három rendbeli physiologiai működés, többé-kevésbbé meg van zavarva. Megesik, hogy a gondolkodás mechanizmusa a legcsekélyebb fölindulás folytán rosszul, — vagy éppen nem működik. A dadogó nem tud beszélni, mert nem találja meg a mondandóját.

Máskor hiányzik az akaraterő, mely a szók kimondásához szükséges mozgások fölött uralkodik; vagy annyira meg van zavarva, hogy amikor a gondolat már megfogamzott, a dadogó nem képes azt kifejezni.

Végül föltéve, hogy az eszmeképzés rendes, az akarat is elég erőlyes arra, hogy a szók kifejezésére szükséges mozgásokat kivált-hatja, a szók kimondása ad okot, az izommozgások coordinatiojának hiánya miatt, az ismétlésekre, ingadozásokra és rendellenes megállapodásokra, — szóval a dadogásra. Ezek a Chervin-féle módszer physiologia alapelvei.

Maga a dadogás kezelése, egyrészt morális, — melynek segít-

ségével a kezelt természetes befolyásolási képessége módosul; másrészt functionális, melynek célja a rendellenes légzés rythmusát helyesbíteni.

Chervin Claudius módszerét fia, dr. Chervin, a dadogók párisi intézetének igazgatója tökéletesítette.

Ez utóbbinak módszerét, in extenso, a saját leírása nyomán a következőkben ismertetjük:

A kezelés ezen módszer szerint 20 napig tart és mint említve volt, két részből áll; u. m. a morális- és a functionális kezelésből.

Leggyakrabban a két kezelés összeesik; nagyobb világosság kedvéért azonban külön fogjuk őket ismertetni.

1. *A functionalis kezelés.* Ennél első sorban a légzési rythmus állítandó helyre.

E célból a dadogót meg kell tanítani lélegzetet venni, s illetve arra, hogy a beszéd szempontjából legyen képes lélegzetét érvényesíteni.

Vannak módszeres légzési gyakorlatok, melyek segítségével gyakorlatilag tanítják a dadogót a belégzésre, valamint arra, miként történik a kilégzés; végül hogyan kell ezen két időszakot egy pihenőnek megelőznie, mely alatt a szájnak zárva kell maradnia.

Ezen gyakorlatok a pihenési időszaktól, vagyis a levegőnek mintegy sóhajszerű kibocsájtása után kezdődnek, anélkül azonban, hogy a hangszálak rezgésbe hozatnának. Később a kilégzést külön hangok és összekötött hangok kiejtésére használjuk. A hangzók kiejtése könnyebb lévén, ezekkel kezdjük.

A hangzók után következnek a mássalhangzók.

Mindegyik kiejtésénél, a kiejtés mechanizmusát tanulmányozzuk.

Mikor a beszéd elemein túl vagyunk már és az egyik vagy másik mássalhangzó kiejtésénél előforduló nehézségek speciális gymnasticai gyakorlatok segítségével legyőzettek: áttérünk a szótagokra, szókra, mondatokra és párbeszédre. Rendkívül nagy fontosságú, hogy ezen gyakorlatoknál minden szótag tisztán, tökéletesen ejtessék ki. Ez azonban semmiképen sem jelent annyit, hogy a kezelt a szótagokat úgy ejtse ki, hogy a szók ezáltal mintegy szétagoltassanak. Az olyan eljárás, mely abból állana, hogy a szótagolását egy-egy kézmozdulattal, vagy egy ingának ütenyes lengésével jelezné teljesen elhibázott volna. Így szakgatott, ütenyes beszéd keletkeznék, mely megrontaná a szók egységét, összefüggését. Ezen módszer feladata ellenkezőleg a természetes szótagolást gyakorolni, melyben a szótagok minden megszakítás, minden szünet nélkül követik egymást. Ugy, ahogy a szótagok a szók alkotására egymáshoz vannak kötve. Úgy kívánja ezen módszer, hogy a gyakorlatoknál egy ugyanazon szónak minden tagja egy könnyed hangvontatással legyen összekötve. Ezen gyakorlatoknak rendkívüli lassúsággal kell történniök. főleg a kezelés első tíz napjában. A gyakorlatok gyorsasága azonban fokenként növekszik, a beszéd sebesebbé válik és amikor a kezelés első befejezést nyer, a kezelt a rendes szokásnak megfelelőleg nyugodtan, dadogás nélkül beszél.

Ez a kezelés functionális része.

Megjegyzendő, hogy a hang- és articuláló szervek rendes működése igen megkönnyítettetik a jól egybeállított és a phonatió különböző phásisaiban fellépő nehézségekhez alkalmazott módszeres gyakorlatok által.

2. *Az erkölcsi kezelés.* Ez alatt a következőket értjük: A gyakorlatok igen lassan alkalmaztatnak. Ezen körülmény elengedhetlen nemcsak a szerveknek a rendes működéshez való szoktatása szempontjából, de abból a célból is, hogy a gondolatképzés működése is rendessé tétessék. Egyúttal fegyelmezzük a szerveket és a fegyelmezés erélyét lényegesen emeljük az által, hogy kényszerítjük a kezelésben lévőt arra, hogy a kezelővel egyidejűleg kezdje és végezze a gyakorlatokat. Szóval, hogy szolgálilag kövesse és utánozza a kezelőt a gyakorlat minden változataiban; s a dadogó tényleg jobban rá van utalva az utánzasodó mintára, mint a megbiráltatásra.

Az által, hogy kényszerítjük a dadogót, hogy légzésének és szótagolásának mikéntjét a kapott útasításnak alárendelje, akarata megszokja a gyors fegyelmezést oly célra, hogy szervei pontosan végezzék a legkülömbözőbb és legváltozóbb működéseket, melyeket a kezelő észszerűen, előrelátással és jól kiszámítva végez és előír.

A kezelés tartama három hétre terjed.

Az első hét a beszéd elemeinek és a légzés módszeres gyakorlatainak szentelendő. Ezen időszak alatt szakítani kell a kezeltnek eddigi beszédmódjával és meg kell vetnie az új phoneticiai szokások alapját. Hathatós segédeszköze ezen munkának teljes nyugalom, mely a kezelő órákon kívül előírandó. Azon naptól kezdve, melytől a kezelés megindul, nem szabad a kezeltnek dadogni. El kell felednie hogy egyáltalán dadogott, és hogyan dadogott. Ezt úgy érjük el, hogy olyképen állítjuk össze a módszeres gyakorlatokat és úgy alkalmazzuk, hogy a legsúlyosabban dadogó se tudjon dadogni, mikor azokat végzi. És, hogy az eredmény ne legyen veszélyeztetve, azt tanácsoljuk az illetőnek, hogy egyáltalán ne beszéljen.

Természetes, hogy amíg a módszer elvei nem teljesen ismeretek és gyakorlottak a kezelt által, azokat nem alkalmazza a beszédben sem. Ha azonban meghagyjuk a gyakorlatokon kívüli beszéd szabadságát, veszélyeztetjük, hogy elfelejti, amit tanult; másrészt oly ingadozásra tett szert, mely nem szolgál előnyére. Ezen szigorú silentiumnak más célja is van. Bizonyos higgadtságot hoz a kezelt gondolkozásába és elfelejteti vele a dadogás emlékét. Ez a higgasztó hatás nem megvetendő s azt naponta látjuk alkalmazni az elmegyógyászatban, még pedig eredménynyel.

A második héten a kezelt visszanyeri szólásszabadságát. Elérkezett annak ideje, hogy értékesítse azon figyelmeztetéseket, melyeket kapott. Ezentul beszélhet, mert nem fog már dadogni, ha csak egy kevéssé is igyekszik lassan beszélni és követi azon útasításokat, melyek a légzést, a nyelv és ajkak rendes mozgását és a szótagolást stb. illetőleg vele közöltettek.

Itt kezdődnek a nehézségek a kezelésben levőre, de ez egyszermind azon alkalom, hogy napról-napra fokozódni látja előmenetelét. Megnyugvással észlelvén, hogy nem dadog beszéd közben, felfogja, hogy csak úgy gyógyul, ha folytonos figyelem és óvatosság mellett a kezelő utasításaiból semmit sem hagy figyelmen kívül.

Tényleg csak a következetes munka, a kezelt szakadatlan figyelme és a saját maga ellenőrzésének és az abbeli erélyes akaratnak, hogy magát beszélni hallja, tulajdoníthatók azon igazán bámulatos eredmények, melyeket már a második héten észlelhetünk és melyek daczára ezen tapasztalat megszokott voltak, bizonyos elégedettséget és kellemes meglepetést keltenek bennünk.

De tényleg nem meglepő-e, 8 napi kezelés után, hogy az izomösszehúzódnások, rángások, a bizonytalanságok és legkifogásoltabb visszaesések, ezen módszer alkalmazása mellett eltűnnek, hogy helyt adjanak a tiszta, rendes, könnyen gördülő beszédnek? mely hovaelőbb természetessé, kellemessé és összehangzóvá válik; amidőn a legszigorúbban alkalmazott methodicus lassúság mellett, a 2-ik héten erőltetés nélküli állapot fejlődik ki, mely a kezelés 3-ik hetében gyakorlandó.

A 3-ik hét ugyanis arra szolgál, hogy az új elővigyázatos és módszeres szokást, melyet a kezelt elsajátított, állandósítsuk és beszédét tökéletesítsük azáltal, hogy óvjuk minden olyan befolyástól, mely reá hátrányos lehetne.

Együttal mélyreható figyelemben részesítjük, a mondatok megszakítását és hanghajtását, változatait illetőleg. Végül az első napokban alkalmazásba vett nagyon marquirozott szótagolást, higgadt, gyengén accentuált beszéddel helyettesítjük, melyben minden szótag sietség és megszakítás nélkül ejtetik ki.

Ezen eredmény elérése nem nehéz, ha kezdettől arra szoktattuk a kezeltet, hogy hangját szótagolás közben kissé nyújtsa, vontassa és ne különítse el a szótagokat a szók szakgatott kiejtésével. Nincs egyéb teendője a kezeltnek, mint fokozatosan csökkenteni a hang nyújtását, vontatását, hogy elsajátítsa a természetes társalgáshoz szükséges közönséges beszédmódot.

Ezen utolsó héten azt ajánlják a kezeltnek, hogy utánozza azokat, kik helyesen beszélnek, kik beszéde, anélkül, hogy szerföltött lassú volna, higgadt és megfontolt. kiknél a légzés és érzés kettős szempontjából jól elkülönített mondatok könnyen érthetők és kellemes hangzásúak.

Egyszóval a jó kiejtés módjának észszerű és beható tanulmányozása által igyekszünk a dadogót ügyes, gyakorlott és izléses olvasóvá és társalgóvá idomítani.

A gyógyulás. Azon kérdésre, vajjon a három hét után nincs-e már szükségük a kezeltnek az önmegfigyelésre és gyakorlásra; és vajjon az új szokás eléggé meggyökeredzett-e már bennük arra, hogy veszély nélkül elhagyhatják a gyakorlatokat és az óvatosság nélküli beszédet, azt válaszolhatjuk, hogy távol áll tőlünk az ilyen gondolat!

Amint a kezelt elhagy bennünket, úgy kell őt tekintenünk, mint üdülőt, kinek gondozásra és elővigyázatra van szüksége, hogy teljes gyógyulást érhessen el.

Kezei között hagyjuk a különleges utasításokat, hogy folytathassa a módszer alkalmazását.

Hogy meddig tartsanak ezen üdülési gyakorlatok, azt bajos megállapítani. Ezen időpont változó és függ azon kitartástól, melyel ezen következetességet igénylő munkát végeztetik. Fegyelmezett, komoly növendéknek legtöbbször elégséges egy havi ilyen kezelés napi 2—3 órában.

A mi azon ellenvetést illeti, hogy mivel három heti kezelés nem mindig elég a gyógykezelés és biztos orvoslás szempontjából, mindjárt két havi terminust kellene kitűzni s addig a kezeltet folyton magunk mellett tartani; erre immár hosszú tapasztalatunk alapján azt válaszolhatjuk, hogy a három heti kezelés bár rövidnek tűnjék is fel, teljesen elegendő, s ezen időtartam megnyújtása fölösleges volna.

Mindaz, a mit a kezelt a kezelés alatt elsajátíthat, t. i. a hangképzés (phonatió) mechanizmusának rendszeressé tétele, továbbá az agyi szervezet és a hangmódosító (phonato-articularis) készülék közötti összhang helyreállítása húsz nap alatt mindig elérhető.

Ezen időn túl a kezelt telítve van bizonyos tekintetben a módszerrel, s szabad szárnyra bocsájtatást kíván, hogy kevésbbé különleges környezetbe jusson, mint a melyben három héten át volt.

Ez a felszabadítás okvetlenül szükséges, hogy a gyógyulás biztonsága megadassék. Hogy azonban óvatossá tétessék azon veszélyekre, melyek útjába gördülhetnek, jó, ha a módszerrel egy ideig eszmei kapcsolatban él, és ezért tanácsoljuk neki, tegyen folytonossági gyakorlatot, mely elégséges arra, hogy gyógyulása biztossá és teljessé legyen.

Ezen módszer 1844. óta több mint harmincz hivatalos bizottságtól bíraltatott meg, mely bizottságoknak minden érdek nélküli jelentései csak magasztalással telvél, és a rendszer elveinek komoly és kitűnő eredményét bizonyítják.

A francia orvosi akadémia külön bizottsága már 1874-ben a következő jelentést adta ezen rendszerről:

1. Tudományos szempontból észszerű;
2. Figyelemre méltó eredményei vannak és kitűnő szolgálatokra alkalmas;
3. Számos előnyeinek egyike, hogy az eredmények pontosak és tartósaknak látszanak, mint ezt a bizottság számos kezeltlen tapasztalta.

Ausztria és Németország néhány nevezetesebb siketnéma-intézeteiről.

A nagym. vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minister úrhoz felterjesztett tanulmány-
úti jelentés.

— Irta : **Eliás J.** (Arad.) —

Midőn Nagyméltóságod részemre 200 frt utazási átalányt ki-
utaltványozni méltóztatott, azzal a meghagyással, hogy mult (1898.)
évi október hóra nyert szabadságom ideje alatt Ausztria és Német-
ország nevezetesebb siketnéma-intézeteit tanulmányozzam, azt a
régí és hű óhajtásomat láttam teljesülni, hogy én is elzarándokol-
hassak azokra a helyekre, a hová nem csak Európa minden orszá-
gából, hanem a távoli Amerikából, sőt még Japánból is sietnek
mindazok, kik a siketnémák oktatása módszerét tanulmányozni,
vagy ebben tökéletesbedni óhajtanak, hogy én is lássam azokat az
intézeteket, a melyek az u. n. német módszerrel meghódították úgy-
szólván az egész világ intézeteit.

Habár a siketnéma-oktatás terén töltött szolgálati időm alatt
az eddig megjelent német szakművek legkiválóbbjait mind áttanul-
mányoztam, és habár a Berlinben megjelenő „Blätter für Taub-
stummenbildung“ czímű szaklap révén is mindig éber figyelemmel
kísérhettem az ottani methodikai és egyéb mozgalmakat: mégis
feszült várakozással indultam útnak, hogy 2—3 intézet ismerésének
szűk köréből kilépve lássam, mikép viszik keresztül a gyakorlatban
azokat az elveket, a melyeket újabb időben a *tiszta élőbeszéd-* vagy
új-német módszernek nevezett irány a magáéinak vall.

Ha mint fiatal kezdő mentem volna ki, akkor a berlini királyi
intézetben töltöttem volna el a rendelkezésemre állott egész időt,
mert egy iránynak, egy módszernek beható tanulmányozására ez a
legjobb út. Minthogy azonban a német szakirodalmat eléggé ismer-
rem, mivel továbbá évek óta a távolból mintegy szemtanuja is
vagyok az ottani fejleményeknek és azonkívül a gyakorlatban szer-
zett tapasztalataim — úgy vélem — önálló, kritikai ítélet-alkotásra
is képesítenek. Helyesebbnek láttam a tanulmányútamra szánt egy
havi időt úgy beosztani, hogy a berlini királyi intézetben 8 napot,
a bécsi izraelita, a prágai, a drezdai és a lipcsei intézetekben 2—2,
a halleiban pedig 4 napot töltsék. Ettől az eredeti tervemtől annyí-
ban tértem el, a mennyiben Halleban csak 2 napig maradtam,
mivel ennyi idő alatt is teljesen elértem az ott elérni szándékolt
célomat, Lipcsében pedig egy vasárnapon kívül 3 napot töltöttem,
mely idő alatt az érzékű gyenge tehetségű gyermekek iskoláját
is megtekintettem.

Hogy az egyes intézeteket tervszerűen és minél alaposabban
tanulmányozhassam, még indulás előtt következő szempontokat állí-
tottam fel, a melyekre különös figyelemmel voltam :

1. Az intézeti épület berendezése.

2. A helyiségek czélszerű vagy czélszerűtlen volta egészségi
vagy paedagógiai szempontból.

3. A taneszközök gyűjteménye.
  4. A növendékek száma az egyes osztályokban.
  5. Az osztályok heti óraszám.
  6. Mennyiben érvényesül az *új-német* módszer?
  7. Szemléletileg tanítanak-e?
  8. Használják-e a tanításnál jeleket, és ha igen, milyeneket?
  9. Milyen a növendékek kiejtése tisztaság és érthetőség szempontjából?
  10. Milyen a tanítási eredmény, különösen az első és az utolsó osztályokban?
  11. A normális és gyengébb tehetségűek osztályai közötti különbség.
  12. Mennyiben érik el az egész tanfolyamban a kitűzött célt, és mennyiben az alsó 4—5 osztályban azt, hogy a gyermekek az u. n. elemi nyelvet elsajátítsák?
  13. Szótárt irnak-e?
  14. A rajzoktatás.
  15. A fiúk és a leányok kézimunka-oktatása.
  16. Beszélnek-e a növendékek egymás között a tanítási órákon kívül és hogyan?
  17. Milyen a növendékek spontán beszédje phonetikai és grammaticai szempontból?
  18. Mi a nevesebb tanítók véleménye a hallási gyakorlatok felől?
  19. Mikép helyezik el (Halleban) a vidéki gyermekeket és hogyan történik az ellenőrzés?
  20. Van-e ismétlő-, illetve továbbképző tanfolyam?
- Az egyes intézetekben látottak- és tapasztaltakról oly sorrendben bátorkodom jelentést tenni, a milyenben azokban időztem.

I. A bécsi izraelita intézet.

Ebbe a különben is jóhírű intézetbe főképp azért tértem be 2 napra, hogy alkalmam legyen az ott folyó hallási gyakorlatokat megfigyelni, melyek legújabbán ismét nagy port vertek fel.

A bécsi császári intézetet és a községi siketnéma-iskolákat azon okból nem kerestem fel, mert ezekben — hír szerint — nem igen van mit tanulni, a miről meg is győződtem, midőn a császár-jubileumi kiállítás ifjusági csarnoka ama osztályában, a melyben a siketnéma-intézetek kiállított tárgyai voltak elhelyezve, egyes füzetekben lapozgattam.

A bécsi izraelita intézet élén dr. Brunner Mór igazgató áll, ki nem csak hogy képes az intézetet azon a színvonalon megtartani, a melyre jőnevű elődje, Deutsch, azt emelte, hanem tudása és munkássága elég biztosítékot nyújtanak arra nézve is, hogy az intézet hirneve még növekedjék is, különösen ha figyelembe vesszük azt a körülményt, hogy ő a III. osztálytól kezdve a legfelsőbbig, a VI-ig, minden osztályban maga is tanít, még pedig a vallástant, mely tárgyra nem csak ezen felekezeti intézetben, hanem a német-

országokban is kiváló súlyt fektetnek. A legtöbb helyen a legfelsőbb osztályban maga az igazgató tanítja ezt a tárgyat, vagy legalább is a confirmációra készíti elő a növendékeket, mint például Drezdában. Azt a jó szokást, hogy az igazgató is tanít, nem lehet eléggé méltányolni, különösen ha meggondoljuk, hogy — a legtöbb esetben — neki kell a legügyesebb tanítónak lennie, mert hisz' ha ügyetlen volna a tanításban, nem nevezik ki igazgatónak. Ha ez pedig így van, miért kelljen az ügy kárára épen az ő ügyességét nélkülözni? Azonkívül intenzívebb módon és méltányosabban is fogja a tantestület működését megbirálni és ellenőrizni, mert maga is benne állván a munkában, ítélete nem fog a tanítás számtalan akadályán egykönnyen átsiklani, hanem azok állandóan szeme előtt lebegvén, elhárításukra is könnyebben fog módot találni. Walther, Watter, Voigt, dr. Brunner, Köbrich, valamennyien tanítanak. És ezt igen üdvösnek tartom.

A bécsi izraelita intézet berendezésénél nem helyeselhető, hogy egy teremben 4 osztály is dolgozik egy időben. Az így keletkező zsvajban az osztályfőnök sokszor alig érti meg növendékeit. Ennek a kiejtés tisztaságára való káros hatása nyilvánvaló. Még jó, hogy az első és második osztályok külön-külön teremben vannak elhelyezve. Itt is, ép úgy, mint a többi intézetekben is, az elsőtől az utolsó osztályig állandóan egy tanító tanítja a növendékeket, azaz a felszálló rendszert alkalmazzák. Részemről helyesebbnek tartanám, ha az articulatio-ra való oktatás rendkívüli fontossága miatt az első osztály állandóan egy kézben volna.

Az I. osztályban 16 növendék van, kiket egy régebbi gyakorlott, ügyes tanító és egy újonnan belépett fiatal ember tanítanak oly módon, hogy a fiatal tanító megfigyeli idősb kartársának eljárását, azután begyakorolja a gyermekekkel az anyagot. Ez minden esetre jobb eljárás, mint midőn kezdő fiatal embert, ki siketnémák tanítására nincs is képesítve, azonnal megbiznak egy osztály önálló vezetésével.

A tanító főgondját az képezte, hogy az egyes hangokat tisztán hozza ki a gyermekekből, a mi — dicséretére legyen mondva — a legtöbb esetben szépen sikerült is neki; a mássalhangzókat azután összekapcsolta az *a* hanggal.

A második osztályban 15 tanuló van, szintén egy régebbi és egy új tanító vezetése alatt.

A gyermekek egyik osztályban sem ülnek — úgy mint nálunk és Németországban — félkörben, hanem egymás háta mögött álló padokban. Ha valamely gyermeket felelésre szólítanak fel, ki kell jönnie az osztály elébe, hogy tanulótársai felé fordula azok le tudják olvasni szájáról a feleletet. Ezáltal az eljárás által sok idő megy veszendőbe.

A gyermekek kiejtése meglehetősen tiszta és érthető, csak hogy némi erőltetéssel beszélnek.

A harmadik osztályban 14, a negyedikben 15, az ötödikben 8 és a hatodikban 10 tanuló ül. Ezeket a számokat abból a célból

bátorkodom ideiktatni, hogy kitüntessem belőlük, miszerint a harmadik osztálytól kezdve, miután itt már jobbra tömegtanítás folyik, bátran lehet az eredmény kockáztatása nélkül 10-nél több növényt is felvenni, különösen ha annyit is dolgozunk, mint a bécziek.

Nem lehet feladatunk az egyes osztályokban tapasztaltakra külön-külön kiterjeszkedni. Az első és második osztályokat is csak azért említettem egyenként, mert ezek mindegyikében két tanító foglalkozik egyidőben.

A tanítási eredmény általában véve igen kedvező ebben az intézetben. A gyermekek kiejtése többnyire tiszta és érthető, szókinsők meglehetősen gazdag. Feltűnő, hogy úgy a tanítók, mint a gyermekek is minden osztályban egyforma betűalakokat használnak, de egyébként is nagy gondot fordítanak a szépíráásra.

Nem írják le ugyan az összes tanult anyagot, hanem csak a legfontosabbakat, de mindazonáltal nagy fontosságot tulajdonítanak az írott szónak, a melyből sokszor ki is indulnak.

Úgynevezett szótárt sem itt, sem másutt nem találtam, habár a szakművekben fontosnak tartják ennek iratását.

A segédeszközökkel való rajzolást csak az ötödik és hatodik osztályokban cultiválják.

A kézügyességi oktatás a lipcei iskola iránya szerint halad. Kár, hogy nincs továbbképző tanfolyama.

Daczára annak, hogy az egész tanfolyam csak 6 évre terjed, a legfelsőbb osztály növendékei tudnak annyit, mint sok oly intézetben, a hol 8 évig tanulnak.

Ennek a szép eredménynek okait kutatva, azokat a következő körülményekben vélem feltalálhatni:

1. Az igazgató maga is négy osztályban tanítván, könnyebben észreveszi és orvosoltathatja az esetleges hiányokat és hibákat.

2. A tanítók elismerésre méltó szorgalmában, kik minden percet jól kihasználják.

3. A heti órák nagy számában. A tanítóknak heti 31 órájuk van; ezenkívül mintegy heti 10 órában felügyeletet is gyakorolnak az internátusban. A gyermekeknek ezenkívül még rajz- és kézimunka-óráik is vannak, úgy reájuk nézve a heti órák száma 37-re megy. Hogy ezáltal túl volnának terhelve, egyáltalában nem látszik meg rajtuk.

4. A minden ízében szép paedagogiai készültségről tanuskodó részletes tantervben, melyhez értékes módszeres utasítások is vannak csatolva. — E helyütt megjegyezni bátorkodom, hogy részletes tantervvel nem igen dicsekedhetnek az egyes intézetek. Minthogy ennek mindenkép birtokába óhajtottam jutni, lemásoltattam magamnak.

5. Abban, hogy az új-német módszert nem követik túlzásai-ban is, amennyiben sokszor előbb írásban is közlik a tanulókkal az új tananyagot. Az előszóval közlött új dolgokat is mindenkor felírják a táblára.

6. Az intézetnek tanszerekkel való gazdag felszerelésében. Ezek

a tanszerek nincsenek mutatós helyen szekrényekben elzárva, hanem a legszükségesebbek ott vannak az osztályokban, hogy mindenkor kéznél legyenek, ha szükség van rájuk.

7. Végül magukban a gyermekekben is. Legyen szabad itt oly momentumra is Nagyméltóságod becses figyelmét felhívni, amely momentum — tudtommal legalább — a paedagogiában eddigelé még sehol sem talált méltatásra. Ez a gyermekek faji kvalitása. Ha beszélhetünk nemzetek psychológiájáról, miért ne lehetne ezt a paedagogiában is értékesíteni? A zsidó fajt az jellemzi, hogy szellemileg korábban fejlődik, mint az európai nemzetek. A zsidó gyermek a legtöbb esetben ebből az okból halad jobban a vele egykorú más fajbeli gyermeknél, de fejlődése előbb is fejeződik be, anélkül, hogy az ekkor még mindig fejlődésben levő más fajbeli fölött akkor is bírna még inferioritással, mikor ez az utóbbi is a fejlődés relatív határához ért.

Áttérek a hallási gyakorlatokra, melyek leginkább vonzottak ide ebbe az intézetbe.

Dr. Brunner igazgató, dr. Urbantschitsch bécsi egyetemi tanár elméletére és gyakorlatára támaszkodva, a „Blätter für Taubstummenbildung“ f. é. 2. számában fejti ki az ő nézeteit és mindjárt fel is sorolja azokat az eredményeket, a melyeket a hallási gyakorlatoktól vár.

Fejtegetései oda ormollanak, hogy *„itt az a ritka eset áll be, hogy a hangképzetek egyéb érzékek köreiből való képzetek lényeges támogatása mellett, nevezetesen a látási, tapintási és az izom-érzék támogatásával képezetnek . . .“* „Ez (a képzet) hallási, látási, tapintási és mozgási képzetek complicatiojává lesz.“ — Ebből a tételből indul ki és erre alapítja a hallási gyakorlatokat. A physiologia — és nem a speculativ philosophia — törvényeivel ez merő ellentétben áll, amennyiben egyik érzékszerv soha sem helyettesítheti a másikat, valamint működésében sem támogatja soha. A mint az, a kinek gyenge a szeme, nem fog jobban *látni*, ha megtapogatja a tárgyat, vagy ha az attól eredő hangra jól figyel: épúgy nem jöhet segítségére a siket vagy nagyothalló fülnek sem a szem sem a bőr érzékenysége, sem pedig a mozgási érzék, mert ezek közvetítésével más és más minőségű érzetek, tehát képzetek is, támadnak a lélekben. A hallási gyakorlatok végeredményét pedig abban látja dr. Brunner, hogy az élőbeszéd a siketnémára nézve ugyanolyan jelentőséggel fog bírni, mint a hallónál. Ez már nemcsak vérmes remény, hanem egyenesen utópia.

Az a *látászólagos* javulás, mely a siketnémáknál a hallási gyakorlatok folytán előáll, szerény nézetem szerint nem a hallóideg vagy központ megerősödésében, hanem inkább dynamicai hatásában keresendő, a mennyiben a gyermek tapintási érzéke különbséget tud, ill. tanul tenni az egyes hangok erőteljes kiejtése alkalmával, azaz: megérzi a hangot. A szavakkal és mondatokkal való kísérletezéseknél pedig ehhez hozzájárul még a gyermek kombináló képessége is, mely annál nagyobb, minél több értelmi tartalommal

bir a lélek. Tapasztalati tény, hogy az oly gyermekek kiknek még némi hallásuk van, hallási gyakorlatok nélkül is mind tisztábban és tisztábban beszélnek. Ámde ne gondolja senki, mintha ennek a hallásjavulása volna az oka. Részemről a hang csengőbb voltát a folytonos gyakorlásnak, még pedig a hang megerőltetése nélkül való gyakorlásnak tulajdonítom ezt.*)

Most már harmadik éve, hogy Bécsben még pedig fülorvos utasításai nélkül, folytatják ezeket a gyakorlatokat. Csodákat eddig nem műveltek még; a tanítók azt állítják, hogy ők meg vannak elégedve az eredménnyel.

Eljárásuk az, hogy eleinte az összes tanulókkal tesznek kísérleteket; később kiválogatják azokat, a kiknél még némi hallás észlelhető. Ezekkel naponta fél órán át dolgoznak, úgy, hogy 1—1 gyermekre 4—8 percnyi idő jut. Előbb a magánhangzókat gyakorolják, de mindig le is olvastatják előbb szájról; azután átmentek a mássalhangzókra, majd egyes szavakra és végül egész mondatokat mondanak a gyermekek fülébe.

Feltéve azt, hogy ezekből a gyakorlatokból valami haszon várható, akkor is fölötte szükségesnek tartanám, hogy tapasztalt fülorvos adja hozzájuk az utasításokat, nehogy a fül részletesebb és finomabb bonczolástanában, valamint physiológiája és különösen pathológiája terén még sem egészen jártas tanító a gyermeknek esetleg nagy fájdalmakat is okozzon, vagy talán még meg is sértse fülét.

A hallási gyakorlatok alkalmazása nem új dolog. Foglalkoztak ezekkel már sokan, de semmiféle alakban sem tapasztalták azt a hasznót, mely az azokra szánt idővel és fáradsággal arányban állana. A múlt évben Halleban is tettek velök fél éven át kísérletet; a gyakorlatok megkezdése előtt és azok befejezése után is az egyetemi tanár assistense megvizsgálta a gyermekek hallási képességét, de javulást nem constatálhatott, a mire azután abban is hagyták ezeket. Walther, ki már 38 év óta működik pályánkon és a kinek ügyünk fejlődése sokat köszönhet, szintén nem vár sokat e gyakorlatoktól. Vatter egy gyűlésen is ily értelemben nyilatkozott, sőt találkozottam oly neves szakemberekkel is, kik az egész dolgot egyenesen humbúgnak mondják.

Annyira úgy sem lehetne vinni növendékeinket, hogy a közönséges társalgást meghallják; gyakorlati értékök tehát még az esetben sem volna e gyakorlatoknak, ha tényleg javulna is a hallás, a miről meggyőződtem Bécsben, midőn egy oly leány, ki egész mondatokat hallott, illetve a hallott hangtöredékekből *kiegészített*, sehogy sem volt képes előzetes szájról való leolvasás nélkül ezt a szót *Arad* meghallani. Folyton csak ezt mondta: *arab*. És ez természetes is. A két *a* és az *r* hangot hallja, a *d*-nek csak dynamicai hatását érzi, a mely azonos a *g* és *b* hangok enemű hatásával. E

*) Tudjuk, hogy még a teljesen siket gyermek hangja is erősödik, ha azt észszerűen gyakoroljuk.

három hang közül válogat tehát. Az ismert szónál könnyen eltalálja, az az hozzácombinalja, az ismeretlennél azonban találgat, de biztosat nem tud. Szájról leolvasni persze rögtön tudta ezt a szót. Ez a kis példa is bizonyítja ezeknek a gyakorlatoknak értéktelen voltát.

A mi viszonyaink között, a hol a siketnéma gyermekeknek csak mintegy 10—12 százaléka nyer oktatást, az e téren való egyéb teendők miatt nem tartanám czélszerűnek még azt sem, hogy ezekkel a gyakorlatokkal még csak kísérletezzünk is. (Folyt. köv.)

Hazai hírek.

„**Lapszemle**“ és „**Vegyesek**“ című rovataink térszűke miatt a jelen számból kimaradtak.

Kinevezések. A m. kir. vallás- és közokt. miniszter a gyógypaedagogiai tanintézetek orsz. szaktanácsában alakított bíráló bizottságokba a folyó tanévre a siketnémák oktatása terén megjelenő művek bírálatára *Pivár Ignácot, Roboz Józsefet, Taritzky Ferencet és Eliás Jakabot*; a vakok oktatása terén megjelenő munkák bírálatára *Pivár Ignácot, Mihálik Lajost és Pischinger Nándort*; a hülyék és gyengeelméjűek oktatási műveire vonatkozó munkák bírálatára *Roboz Józsefet, Berinza Jánost és Káplán Gyulát*; végül a dadogók és hebegők kezelésére vonatkozó munkák bírálatára *Roboz Józsefet, Berinza Jánost és Klis Lajost* nevezte ki.

Új tanfolyam hallgató. A vakok orsz. intézetében megüresedett egyik tanfolyam hallgatói állásra a vall.- és közokt. miniszterium engedelmével Pivár Ignác igazgató Kirschenkreuter Ferenc okl. el. iskolai tanítót alkalmazta, ki előzőleg Modor község r. k. iskoláinál működött.

Hivatalos kiküldetés. Borbély Sándor, a gyógypaedagogia szaktanács előadója a magas miniszterium megbízásából — tanulmányozás végett — meglátogatta az összes hazai gyógypaedagogiai tanintézeteket, és a szükséghez képest 1 vagy több napon át tanulmányozta az egyes intézetek taneredményeit és viszonyait. Az előadó, a szerzett tapasztalatairól jelentést tett a szaktanácsnak, a mely a szükséges propositiókat a magas miniszterium elé fogja terjeszteni.

Mint örömmel értesülünk, Mihálik Lajos, a vakok bpesti orsz. intézetének tanára, kit epéköves bántalmak miatt a múlt év november elején operáltak meg az egyetemi klinikán, súlyos betegségéből annyira felépült, hogy január 4-én már szolgálatételre jelentkezett, és azóta osztályának vezetése mellett az intézet ipartanműhelyének felügyeletét is teljesíti. Szívből gratulálunk kollegánknak gyors felépüléséhez.

Salezius ünnepély a siketnémák váci intézetében. A siketnémák váci intézetében január hó 29-én Salezius Szt. Ferenc, a siketnémák és ezek tanítói védszentjének emlékére ünnepélyt rendeztek. Reggel 8 órakor szt. mise volt az intézeti kápolnában, mely után a növendékek áldoztak. Ez után a nagyszámú hívott vendég és a tanári testület a növendékekkel az intézet dísztermében gyűlt össze, a hol Joó Antal hitoktató a növendékekhez beszélt az ünnepély mibenlétéről; az igazgató pedig paedagogiai felolvasást tartott salezi Szt. Ferenc működéséről.

Szerkesztői üzenetek.

Schäffer K. ig. Temesvárt: A legőszintébb örömmel üdvözljük állandó munkatársaink között. Mint régi tapasztalt szerkesztőnek tanácsait a jövőben is ki fogjuk kérni. Fogadják köszönetünket — **Taritzky F. ig.** Kolozsvárt. Beccs cikkeért fogadják köszönetünket, a jövőben is kérjük érdemes támogatását. — **Klinda K. ig.** Kaposvár. Mint látható, reményeinkben nem csalatkoztunk. Annai cikkünk van, hogy nem is tudunk nekik lapunkban helyet adni. A tied későn jött, azért jelen számunkból kimaradt. Üdvözlét! — **Zádor E.** Temesvárt: A kérdezett dologban semmi különös nem volt, egyszerű kérelem. Cikked várjuk. Üdvözljük, a temesvári kartársakat. **Heródek K.** Kolozsvár. jó tanácsaidat köszönjük. Mint előszavunkból látható, nézeteink találkoznak. Üdvözlét a kolozsvári kartársaknak.